

POMOGÁTS BÉLA

NEMZETI ÜNNEP – NEMZETI SZOLIDARITÁS NÉLKÜL

- KÁRPÁT-MEDENCEI TAPASZTALATOK –

Annak idején, mondhatni, sok évtizeddel korábban, még a piarista gimnáziumban, ahhoz szoktattak hozzá, hogy az ünnep a kölcsönös kiengesztelődés és megbékélés, a találkozás és összefogás alkalma, és ezt az alkalmat nem szabad kihasználatlanul hagyni. Az ünnep erkölcsi kötelezettségekkel jár, és ezeket komolyan illik venni. Nos, azért idézem fel ezt a réges-régi tanítást, mert hosszú évek óta tapasztalom, hogy szomorú módon a feledés áldozata lett: a megbékélés, a kiengesztelődés egy önmagát keresztényként meghatározó országban szinte elfeledett lelki stratégia. A Magyar Kultúra Napján rendezett ünnepek után néhány nappal tűnődöm ezen, hazatérve egy kulturális misszióból, amely két szomszédos ország magyar közösségéhez vezetett.

De lássuk a tényeket. Január 19-én indultam útnak, Berettyóújfaluba, Nagyváradra, Beregszászra, végül Ungvárra voltam hivatalos, hogy megemlékezzem a jeles napon mindarról, amit számunkra: magyarok számára Kölcsey Ferenc nevezetes költeménye, vagyis nemzeti himnuszunk, ennek hagyománya és aktuális üzenete jelent. Vagy két évtizede járom ezt a zárándokutat (korábban Magyarkanizsára, Zentára és Kassára is eljutottam). Nem éppen fáradság nélkül való a naponkénti utazás, összesen hat ünnepi programon vállaltam szerepet, volt közöttük ünnepi beszéd, konferencia-előadás, kerekasztal-beszélgetés, Himnusz-mondó szavalóverseny zsűrijében elnökösködés. Nem tagadom, mindig jó érzéssel, mondhatnám büszkén és szeretettel vállalom a sok száz kilométeres autózást, a minden éjszaka másutt történő elszállásolást, a naponkénti nyilvános szereplést. Felvilanyoz az alkalom jelentősége és ünnepélyessége, a baráti fogadtatás, a találkozás régi kollégákkal: írókkal, újságírókkal, tanárokkal – és főként fiatalokkal, akik számára a Magyar Kultúra Napja mindig a nemzeti összetartozás szimbóluma, a közösségi szolidaritás megvallásának ünnepe.

Csak közbevetőleg és röviden jegyzem meg, hogy meggyőződése (és sokak meggyőződése, így az általam képviselt Anyanyelvi Konferencia – egy

négy évtizedes és újabban igen mostohán kezelt kulturális intézmény – meggyőződése) szerint a több országban szétszórta magyarság egyetlen igazán hatékony nemzeti közösséget és szolidaritást építő és fenntartó ereje a magyar nyelv és a nemzeti kultúra (és ezek módszeres, áldozatos követelő gondozása) lehet. Minden más egyszerű hatalmi retorika és politikai érdekérvényesítés – valójában a magyar állami politikának is a nemzeti kultúra megmaradását és épülését kellene szolgálnia, és nem fordítva: a kultúrának a politikát.

A berettyóújfalui találkozót a kisváros kulturális életének elsősorú gazdája: Porkoláb Lajos szervezte meg, és a beszélgetés résztvevői, akik között ott volt régi nagyváradai barátom: Fleisz János, a váradai egyetem tanára is, azzal vetettek számot, hogy milyen ma a Kárpát-medencei magyarság kulturális állapota. A kirajzolódó kép nem volt igazán biztató, szinte általános tapasztalatként lehet beszélni arról, hogy a magyar közkultúra: az általános műveltség és a magas kultúra iránt tapasztalt érdeklődés színvonala nem javult, inkább romlott a mögöttünk álló években. Hasonló tapasztalatokra világítottak másnap nagyváradai találkozásaim, beszélgetéseim is. Várad máskülönben is mindinkább kiábrándító tapasztalatokkal szolgál. Mind kevesebb magyar szó hallatszik az utcákon, nehéz megmozdítani a váradai magyarság érdeklődését a nemzeti kultúra iránt: mindinkább fogyatkozik az a közösség, amely a Magyar Kultúra Napján ellátogat az ünnepi eseményekre – emlékszem, vagy hét-nyolc esztendeje a város (kétnyelvű: magyar és román) színházának tekintélyes nézőtere telve volt ezen a szép ünnepen, most egy egyházi líceum nem túl tágas előadótermében gyülekeztek az érdeklődők.

De nem ez volt a leginkább fájdalmas tapasztalat, inkább az, hogy egy olyan városban, mint Nagyvárad, amely száz esztendővel ezelőtt az új magyar irodalmi kultúra szülőföldjének számított, hiszen ott adták közre a Nyugat elődjét, az Ady Endre, Babits Mihály, Juhász Gyula nevei által fémjelzett *A Holnap* című költői antológia, ma egymással rivalizáló magyar érdekcsoportok küzdenek a vezető szerepért, és negligálják egymás eredményeit. Magam a Bihar Megyei és Nagyváradai Civil Szervezetek Szövetségének (tehát egy kulturális egyesületnek) az ünnepségén voltam felkért előadó, az ünnepségtől mind a romániai magyarság legnagyobb politikai képviselője: az RMDSz, mind ennek politikai ellenfelei távol tartották magukat. Néhány esztendeje, az imént említett színházi ünnepségen, ahol Tempfli József váradai római katolikus püspök társaságában vettem részt, és ahol Markó Béla, az RMDSz akkori elnöke és Tőkés László, korábban nagyváradai református püspök, akkor már európai parlamenti képviselő

tartottak ünnepi megemlékezést, most csak néhány értelmiségi: író, tanár, újságíró képviselte a város magyar közéletét. A politikusok távol maradtak, gondolom, nem a magyar kultúrával szemben táplált közömbösség miatt, hanem talán azért, mert nem kívántak találkozni egymással egy politikai tekintetben semlegesnek mondható eseményen.

Hasonló tapasztalatokat szereztem Kárpátalján is. Közismert, hogy ott is két (vagy három?) magyar politikai érdekközösség osztozik a nem túl nagy létszámú (talán vagy másfél-százezer főre tehető) magyar kisebbség rokonszenvén. Az egyik természetesen a korábbi, a másik a mai budapesti kormányzat híve és lekötelezettje. Nos, a beregszászi és az ungvári ünnepségeken is távollétükkel tüntettek a politikai érdekképviseletek. Korábban ott is találkoztam kisebbségi magyar politikusokkal, mindkét oldalról, most szinte senkivel – még a beregszászi Kölcsey-emléktábla koszorúzási ünnepségén sem, nemhogy az ottani Magyar Házban, amely nemzeti kultúránk igen figyelemreméltó intézménye, vagy az ungvári művészeti központban, amelyben régi hagyományok szerint rendezték meg a kárpátaljai (magyar, ukrán, ruszin) festőművészet tárlatát. Ezen az ünnepi eseményen találkozni lehetett írókkal, művészekkel, mindenek előtt az ünnepségek hagyományos szervezőivel, így régi barátaimmal: Dupka Györggyel, Zubánics Lászlóval, valamint a kitűnő költővel, Vári Fábián Lászlóval, mellettük az ukrán közigazgatás képviselőivel, de nem a kisebbségi magyar politikai közösség vezetőivel. Valójában nem is tudom, hogy ennek a távolmaradásnak mi lehet a magyarázata. (Az imént azért neveztem néven a kárpátaljai és a nagyváradi magyar kulturális élet néhány személyiségét, mert arra gondoltam, mindenképpen megérdemlik, hogy felhívjuk munkájukra, erőfeszítéseikre az olvasó figyelmét. Elképesztőnek tartom, hogy egy-egy szinte írástudatlan, a magyar nyelvet is töredezetten használó helyettes politikai államtitkár rendszeresen nagyobb sajtónyilvánosságot kap, mint kulturális életünk áldozatos munkásai.)

Minderről nem kevés szomorúsággal és szorongással adok beszámolót. Köztudomású, hogy Ukrajnában ma „forr a világ”, és nem lehet tudni, mit hoz a holnap – veszélyben vannak az ott élő magyarok. (Ámbár az téves hír, hogy elsősorban őket sorozzák be abba a hadseregbe, amelyet az orosz szakadárok vagy éppen az orosz ármádia ellen kívánnak bevetni, igaz, a teljességgel értelmetlen háborúnak már vannak fiatal magyar áldozatai is.) Vészterhes időkben (és a kisebbségi magyarság ritkán élt meg olyan időket, amelyek nem voltak vészterhesek!) összefogásra, egymás támogatására, közös és köl-

csönös önvédelemre volna szükség. Az önvédelemnek ez a történelmi készsége, mondhatnám, közösségi reflexe ma nincs meg a kárpátaljai magyar közösségben, mint ahogy persze hiányzik a kétségtelenül előnyösebb helyzetben élő erdélyi magyarságban is. Az a régi magyar „népszokás”, amelyet hosszú évszázadok óta mint „széthúzást”, „összeférhetetlenséget” bélyegez meg a magyar politikai irodalom, a mostani nehéz időkben is virul.

Ezért azután a budapesti irodalomtörténész, vagyis magam, aki hosszú évtizedek óta fáradozik azon (személyes jelenléttel, újságcikkekkel, könyvekkel), hogy a darabjaira szakított nemzet találja meg a közös önvédelem és gyarapodás eszközeit, nem kis csalódottsággal tér haza Kárpát-medencei körüjáról. Persze, ha hívnak, elmegyek jövőre is.

